

чити захист основних його ресурсів і створити сприятливі умови для стабільного і перспективного розвитку, в основі яких є вдосконалення менеджменту.

Література

1. Ареф'єва О. Планування економічної безпеки підприємств / О. Ареф'єва, Т. Кузенко. – К. : Вид-во ЄУ, 2005. – 172 с.
2. Богомолов В. Экономическая безопасность / В. Богомолов. – М. : Изд-во "Юнити", 2006. – 303 с.
3. Бондарчук Ю. Безпека бізнесу: організаційно-правові основи / Ю. Бондарчук, А. Марушак. – К. : Изд-во КНТ, 2008. – 369 с.
4. Брягин О. Безопасность вашего бизнеса / О. Брягин. – К. : Изд-во КНТ, 2006. – 227 с.
5. Гапоненко В. Экономическая безопасность предприятий / В. Гапоненко, А. Беспалько, А. Власков. – М. : Изд-во "Ось-89", 2007. – 208 с.
6. Грунин О. Экономическая безопасность организации / О. Грунин, С. Грунин. – М. : Изд-во "Питер", 2002. – 160 с.
7. Донець Л. Економічна безпека підприємства / Л. Донець, Н. Ващенко. – К. : Центр навч. літ, 2008. – 239 с.
8. Зубок М. Забезпечення безпеки кредитних операцій банків / М. Зубок // Бизнес и безопасность. – 2003. – № 3. – С. 123-129.
9. Козаченко А. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения / А. Козаченко, В. Пономарев, А. Ляшенко. – К. : Изд-во "Либра", 2003. – 279. – С. 145.
10. Ніколаюк С. Безпека суб'єктів підприємницької діяльності / С. Ніколаюк, Д. Никифорчук. – К. : Изд-во КНТ, 2005. – 317 с.
11. Орлов П. Основы экономической безопасности фирмы / П. Орлов, В. Духов. – Харків : Вид-во "Прометей-Прес", 2004. – 283 с.
12. Стрельбицька Л. Банківське безпекознавство / Л. Стрельбицька, М. Стрельбицький, В. Гіжевський. – К. : Вид-во "Кондор", 2005. – 600 с.
13. Тагирбеков К. Основы банковской деятельности / К. Тагирбеков. – М. : Изд-во "Ось-89", 2003. – 446 с.
14. Меламедов С. Формирование стратегии экономической безопасности предпринимательских структур : дисс. ... канд. экон. наук / С. Меламедов. – СПб., 2002. – 20 с.
15. Бочаров О. Формирование основ экономической безопасности в банковской деятельности : дисс. ... канд. экон. наук / О. Бочаров. – М., 2003. – 20 с.
16. Матвеев Н. Экономическая безопасность предприятия : дисс. ... канд. экон. наук / Н. Матвеев. – М. : Изд-во "Возврат", 1999. – 20 с.

Васильчак С.В., Клымус М.З. Менеджмент банка в системе экономической безопасности

Раскрыты сущность и основные факторы формирования экономической безопасности банковского предприятия. Показано зависимость эффективного и успешного решения задач, которые существуют перед экономической безопасностью государства, от результативности деятельности банковских предприятий и их безопасности. Охарактеризованы угрозы экономической деятельности банков, определены их масштабы и уровень. Указано на важное место менеджмента в решении данных вопросов.

Ключевые слова: экономическая безопасность, банк, менеджмент, система, угрозы, совершенствование, обеспечение.

Vasylchak S.V., Klymus A.M. Bank management in the economic security

This article deals with the nature and the key factors shaping the economic security of the banking relationship of enterprise. Showed effective and successful solution of problems faced by the economic security of the state of efficiency of the banking companies and their security. Characterized the economic threat of banks define their scope and level. Specified on the important role of management in addressing these issues.

Keywords: economic security, bank management, system threats, improvement, maintenance.

УДК 336.1.7:330.3

Доц. І.В. Грицюк, канд. екон. наук;
доц. Н.Я. Сокровольська, канд. екон. наук –
Буковинський державний фінансово-економічний університет

ГРОШОВО-КРЕДИТНІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Висвітлено фінансові інструменти забезпечення сталого розвитку економіки. Проведено аналіз грошово-кредитних інструментів та їх вплив на подальший економічний розвиток. Окреслено, що задля сталого економічного розвитку економіки необхідне своєчасне використання всіх грошово-кредитних інструментів та їх координація.

Ключові слова: фінансові інструменти, грошово-кредитні інструменти, девальвація, ревальвація, облікова ставка, політика обов'язкових резервів.

Постановка проблеми. У сучасних умовах Україна здійснює пошук свого місця, своєї ніші в глобалізованій економіці. Відшукати це місце не просто, оскільки вузький профіль її участі в міжнародній економіці поки не гарантує сталого зростання економіки, а також уникнення фінансово-економічних потрясінь. Це пов'язано з тим, що не створена сильна фінансова система, а економічне зростання прямо залежить від кон'юнктури на світових ринках. Тому майбутнє України буде залежати від тих пріоритетів, які вона вибере. Зрозуміло, що надалі економічний розвиток буде відбуватися в більш складних умовах, і це потребує ефективного використання всіх можливостей і насамперед тих, які пов'язані з глобалізаційними процесами.

Фінансова наука, використовуючи ті чи інші методи та прийоми дослідження, з одного боку, забезпечує комплексне (системне) вивчення реальної дійсності, а з іншого – за допомогою конкретних дій та способів впливає на фінансові та економічні процеси. Це означає, що необхідно швидко і чітко розробляти нові підходи, моделі фінансових процесів для вирішення конкретних завдань і одночасно, здійснюючи аналіз їх впровадження, вживати упереджуючі заходи щодо недопущення або пом'якшення негативних наслідків як у фінансовій, так і в економічній сферах. Швидкий розвиток економічних і фінансових процесів під впливом глобалізаційних процесів потребує не тільки високого рівня узагальнення, але й розробки і реалізації таких виважених науково-обґрунтованих рішень, які забезпечать економічне зростання економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Важливу роль в забезпеченні сталого розвитку економіки відіграють фінансові інструменти, серед яких провідне місце належить монетарним або грошово-кредитним інструментам [1-2, 12]. Аналіз фінансово-економічної літератури показує, що поняття "фінансові інструменти" використовується з позиції мікроекономіки і визначається як засіб, знаряддя отримання підприємством коштів [9, с. 114] та з позиції макроекономіки, де одні автори визначають "фінансові інструменти" як сукупність систематизованих фінансових понять, категорій і термінів, які використовуються в управлінні фінансами [5, с. 187], інші – як прийоми дії фінансових методів, конкретні форми розподілу і перерозподілу ВВП [7, с. 95]. Також широко вживають термін "фінансові інструменти" під час характеристики фінансового ринку і визначають як різноманітні фінансові документи (активи), які вільно обертаються і за їх допомогою здійснюються операції на фінансовому ринку [6, с. 213;

5, с. 398]. Загалом, позитивно оцінюючи науковий доробок цих авторів, можна зробити висновок, що термін "фінансові інструменти" є складним та багатограним і його можна визначити як засоби, знаряддя (у вигляді конкретних фінансових категорій і понять), за допомогою яких здійснюється реалізація фінансового методу. Грошово-кредитні інструменти – це такі засоби і знаряддя, за допомогою яких здійснюється реалізація грошово-кредитної політики. Грошово-кредитні інструменти, формалізуючись у фінансових категоріях і поняттях, відображаються у конкретних показниках руху грошових коштів та грошових потоків. Тобто використання категорій і понять для прийняття рішень у грошово-кредитній сфері передбачає, наприклад, на теоретичному рівні визначити, як впливають процентна ставка і грошова маса на стабільність цін, а потім, розрахувавши їх конкретні показники, приймати виважене рішення щодо доцільності чи недоцільності використання такого інструменту. Грошово-кредитні інструменти безпосередньо впливають на розвиток і функціонування економіки через збільшення або зменшення грошової маси, яке здійснюється шляхом емісії, або прямого контролю над грошовою масою (жорстка монетарна політика), а також через здійснення операцій на відкритому ринку. Отже, подальший аналіз дії грошово-кредитних інструментів передбачає їх класифікацію та умовну субординацію.

Постановка завдання. Сучасні економічні та фінансові теорії, моделі, різноманітні методи вирішення макроекономічних і макрофінансових проблем не можуть повною мірою забезпечити економіку від потрясінь та економічних криз, оскільки не завжди відображають ту конкретну ситуацію, яка склалася у фінансово-економічній сфері. Тому оцінка теоретичної надійності і практичного використання фінансових методів та фінансових інструментів визначається конкретними умовами і залежить від своєчасності прийняття рішення щодо використання того чи іншого фінансового інструменту, проведення аналізу після їх застосування.

Виклад основного матеріалу. У фінансовій літературі вже зроблено спробу здійснити класифікацію грошово-кредитних інструментів, зокрема, достатньо повно та глибоко проаналізовано і систематизовано грошово-кредитні інструменти або "засоби монетарної політики" в рамках фінансового механізму [3, с. 105]. На наш погляд, до грошово-кредитних інструментів потрібно віднести в порядку умовної субординації такі інструменти: грошову масу, грошово-кредитну емісію, операції на відкритому ринку, облікову ставку, норми та обсяги обов'язкового резервування, ставку рефінансування, процентні ставки комерційних банків, банківські кредити, інфляцію, девальвацію, ревальвацію, дефляцію, короткотермінові інструменти підтримання ліквідності. Також до грошово-кредитних інструментів слід віднести валютні інструменти: валютний курс, валютні інтервенції, валютні обмеження, обов'язковий продаж частини валютної виручки, а також інструменти фінансового ринку: інструменти грошово-кредитного ринку, інструменти фондового ринку, інструменти валютного ринку, інструменти ринку золота. Варто підкреслити, що грошово-кредитні інструменти можна використовувати як кожен окремо, так і в певній комбінації з іншими інструментами. Дія конкретного грошово-кредитного інструменту так чи інак-

ше зачіпає інші інструменти і може приводити не тільки до позитивних результатів, але й до негативних наслідків. Так, девальвація грошової одиниці, даючи змогу експортерам отримати додаткові валютні кошти та збільшуючи надходження до бюджету, одночасно знецінює депозитні вклади домогосподарств, а також призводить до значних потрясінь у банківській сфері, коли доходи банків формуються не за рахунок розширення їх діяльності, а за рахунок зниження вартості ризику, що може мати для них серйозні наслідки. Однак, використання девальвації як балансуєчого інструменту під час фінансово-економічної кризи, дає змогу забезпечити внутрішню рівновагу, зменшуючи реальні доходи і витрати секторів економіки та вирівнюючи платіжний баланс через підвищення цінної конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників. Одночасно з девальвацією зростають процентні ставки і скорочуються бюджетні витрати.

Використання того чи іншого грошово-кредитного інструменту чи їх комбінація забезпечує встановлення макрофінансової та макроекономічної рівноваги. В Україні внутрішні диспропорції тісно пов'язані з експортоорієнтованою залежністю економічного зростання і визначається коливанням цін на світових ринках, що спонукає до надкритичних зовнішніх запозичень та нагромадження банківською системою валютних резервів. Водночас, грошово-кредитні інструменти центрального банку впливають на ринкові процентні ставки і ціни, а також на інфляцію і розвиток економіки загалом. Тобто під час визначення центральним банком тих чи інших грошово-кредитних інструментів мають бути враховані, з одного боку, середньо-термінові показники інфляції та ризику, що пов'язані з порушенням стабільності цін, а з іншого – як впливають ці інструменти на розвиток економіки та забезпечення стабільності цін. Для цього потрібно здійснити економічний аналіз з метою визначення впливу як зовнішніх факторів (наприклад, ціни на газ, нафту) на розвиток економіки, так і впливу банківської системи, її ресурсів на реальну економіку. Проведення такого аналізу дає змогу зрозуміти еволюцію інфляційних тенденцій, пов'язаних із підвищенням цін на енергоносії. Одночасно має бути проведений монетарний аналіз, завдяки якому, водночас, можна побачити середньо-термінові тенденції взаємозв'язків між кількістю грошей в економіці та інфляцією, збалансованості між грошовими агрегатами, фінансовими активами та позиками тощо. Тобто у недостатньо монетизованій економіці зв'язок між грошовою масою і цінами є не тільки нестабільним, але й призводить до негативних наслідків як у фінансовій, так і в економічній сферах.

Класичними грошово-кредитними інструментами, які використовуються центральним банком, є процентна ставка, ставка й обсяги рефінансування, норми обов'язкових резервів. Процентна ставка виступає інструментом, за допомогою якого центральний банк встановлює межі залучення та розміщення грошових коштів комерційними банками та грошово-кредитними інститутами. Облікова ставка – це плата, яка встановлюється центральним банком (з метою дієвого впливу на грошовий ринок та кредитування) за надані кредити комерційним банкам. Вона відображає основні тенденції макроекономічної та макрофінансової рівноваги, напрями розвитку грошового ринку. Ставка та обсяги рефінансування – це процентна ставка, яку встановлює центральний банк за кредитами

рефінансування під час проведення тендера залежно від пропозиції вартості на кошти центрального банку, що надходять від банків. Вона визначається на основі облікової ставки, не може бути нижчою, ніж облікова ставка, залежить від строку та виду рефінансування. Норми обов'язкового резервування – це інструмент, за допомогою якого центральний банк регулює грошову масу в обігу, забезпечує ліквідність балансу банківської системи та регулювання кредитних грошей банками.

Процентні ставки встановлюються і регулюються залежно від стану розвитку економіки, інфляційних процесів тощо. Роль процентних ставок як фінансового макроінструменту є дуже ефективною як у період економічної і фінансової рівноваги, так і в умовах кризи. Для поживлення економіки центральний банк має знижувати процентну ставку, встановлюючи її нижче рівня інфляції, оскільки ризик спаду сприймається більш напружено, ніж можливе зростання цін. Тобто певною мірою і центральний банк, як кредитор останньої інстанції, може понести додаткові витрати для відновлення чи поживлення економічного зростання, навіть втрачаючи певну частку власних прибутків, тому, окрім чисто монетарних завдань (підтримка стабільності цін та валютного курсу), на нього покладаються завдання підтримки стабільності економіки загалом. Як приклад, Європейський центральний банк, починаючи з 1999 р., проводив політику відносно низької відсоткової ставки. Але у 1999-2001 рр. проводилася політика підвищення відсоткових ставок, що було пов'язано з забезпеченням цінової стабільності, а у 2005-2008 рр. – через значне зростання грошової маси. Загалом процентні ставки змінювалися 17 разів і максимальні значення депозитної ставки досягали 3,25 %, ставки рефінансування – 4,75 %, ставки за кредитами – 5,75 %, а мінімальні – відповідно 0,25 %, 1 %, 1,75 %. Варто підкреслити, що 10 разів процентні ставки знижувалися і у 2012 р. депозитна ставка наблизилася до 0 %, ставка рефінансування становила 0,75 %, а ставка за кредитами – 1,5 % [11].

У вітчизняній практиці грошово-кредитні інструменти почали використовуватися з 1991 р. в умовах кризи економіки, розкручування інфляції, що не завжди приводило до бажаних результатів. Так, наприклад, протягом 1992-1993 рр. рівень облікової ставки був значно нижчим від рівня інфляції, що призвело до високого зростання попиту на кредитні ресурси, а грошова маса (M_2) за цей період зросла в 19 разів [8, с. 230]. Завдяки жорстким монетарним заходам НБУ, підтримання високого рівня процентних ставок протягом 1994 р. вдалося зменшити темпи зростання грошової маси, а впродовж 1996 р. динаміка процентних ставок відповідала динаміці інфляції. При цьому динаміка облікової ставки зросла від 80 % у 1992 р. до 240 % у 1993 р. та досягла 252 % на початку 1995 р. З середини 1995 р. облікова ставка знизилася до 110 %, а у 1996 р. – становила 40 %. Починаючи з 2000 р., облікова ставка знизилася від 45 % до 7 % у 2002 р., тобто, в 6,4 раза. Станом на кінець травня 2013 р. облікова ставка НБУ становила 7,5 %. Динаміка норми обов'язкового резервування також скорочувалася: якщо середня норма обов'язкового резервування в 1994 р. становила 30,0 %, то у 2012 р. – 2,9 %. При цьому варто зазначити, що, починаючи з грудня 2008 р., норма обов'язкового резервування у національній валюті за терміновими депозитами не фінансових корпорацій та домашніх господарств знизилася

до 0 %, а в іноземній валюті за цей же період вона зросла від 4 % до 9 %. Середньозважена ставка за всіма інструментами рефінансування за 2008-2012 рр. знизилася від 15,3 % до 8,1 %, а на кінець травня 2013 р. становила 7,8 % [10].

Варто зазначити, що у 2013 р., як і в минулому, в Україні продовжується практика жорсткого монетарного регулювання. Як результат, скорочуються темпи росту грошової бази та грошової маси, що призводить до зростання вартості грошей. Так, за січень-березень 2013 р. обсяг грошової маси збільшився на 3,6 %, обсяг готівки в обігу – на 1,4 %, обсяг грошової бази – на 0,3 %, а рівень монетизації економіки на кінець березня становив 49,9 % [4, с. 7]. Але політика "дорогих грошей" не стимулює економічне зростання, а навпаки – створює негативні наслідки для реального стану економіки. У 2012 р. внаслідок згортання кредитування комерційними банками суб'єктів економічної діяльності відбулося збільшення приросту депозитів, що призводить до розриву в грошовому забезпеченні банківських вкладів. Таке нарощування депозитів без паралельного кредитування може призвести до подальших серйозних фінансових наслідків. Збільшення депозитних і кредитних ставок, стиснення грошової маси не тільки породжує дефляцію, але й гальмує кредитування реального сектору економіки. Таким чином, зростання процентних ставок можна на певному етапі використовувати як інструмент зниження темпів інфляції, стабілізації національної грошової одиниці, платіжного балансу, а також для впорядкування діяльності кредитно-фінансових інститутів. Однак високі процентні ставки гальмують розширення капіталовкладень: даючи на певному етапі позитивні результати, починають діяти у зворотному напрямі і негативно впливають на розвиток економіки. Високі процентні ставки сприяють протягом певного часу інтенсивному приросту іноземного капіталу, передусім спекулятивному, а завищений курс національної грошової одиниці призводить до погіршення торгового і платіжного балансу, оскільки експортні можливості скорочуються, а імпорт інтенсивно зростає.

З огляду на це, сучасний стрімкий розвиток економічних і фінансових процесів потребує своєчасного та швидкого реагування на них, використання усіх грошово-кредитних інструментів, їх координації. Дія тих чи інших інструментів залежить від багатьох економічних і фінансових чинників, характеризується високою динамічністю і потребує своєчасного їх використання, або своєчасної відміни їх дії. Тому чим швидше теоретично обґрунтовуються і більш чітко розроблюються комбінації грошово-кредитних інструментів, тим меншими будуть негативні наслідки їх використання. При цьому варто підкреслити, що під час використання різних грошово-кредитних інструментів чи їх комбінацій виникають неузгодженості та суперечності в досягненні цілей монетарної політики в конкретний період часу. Більш того, окремі грошово-кредитні інструменти можуть викачати дію один одного. Так, наприклад, девальвація як важливий засіб для підвищення конкурентоспроможності національних виробників стимулює експорт та обмежує певною мірою імпорт іноземних товарів, поліпшує торговий баланс та стимулює економічне зростання. Однак девальвація сприяє розвитку інфляційних процесів, що приводить до зниження ефективності функціонування економіки загалом. Зростання цін імпортованих товарів

внаслідок девальвації спонукає національних виробників використовувати більш дорогі, порівняно зі світовим ринком, національні ресурси, що приводить до зростання витрат виробництва. Девальвація, заохочуючи експорт сприяє збільшенню розриву між кількістю товарів і грошовою масою в обігу, що в кінцевому результаті, приводить до посилення інфляційних процесів. Водночас, прискорення зростання цін під впливом інфляції знижує економічні стимули для експорту, погіршує стан торгового і платіжного балансу. Від'ємне сальдо торгового і платіжного балансу призводить до погіршення стану національної грошової одиниці, що надалі знову потребує проведення девальвації і яка вже безпосередньо виступає інфляційним стимулом.

Девальвація і поглиблення інфляційних процесів під впливом зростання цін на імпортовані товари прямо підвищує виробничі витрати, оскільки під тиском інфляції зростають ціни на матеріально-речові елементи виробництва, а також зростає ціна на кредитні ресурси. Тому зростання цін на імпортовані товари не тільки спонукає до розширення інфляції, але і прямо впливає на уповільнення економічного зростання. Ревальвація національної грошової одиниці, надаючи певні переваги підприємствам, які використовують імпортовану сировину та напівфабрикати, також негативно впливає на економічне зростання. Це відбувається шляхом погіршення експортних можливостей країни на зовнішніх ринках, оскільки зростають експортні ціни, а також забезпечується доступ імпортованих товарів за більш низькими цінами, що погіршує конкурентоспроможність національних товарів.

Аналіз використання в Україні цих грошово-кредитних інструментів показує, що однозначно оцінювати їх дію не можна, оскільки вони мали як позитивні, так і негативні результати. Девальвація гривні у 1998-1999 рр. забезпечила стабільність фінансової системи, зростання ВВП та золотовалютних резервів, приплив іноземних інвестицій та надала конкурентні переваги національним товаровиробникам як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринку. Ревальвація гривні весною 2005 р. від 5,19 до 5,05 грн за долар (на 2,7 %), з одного боку, дала сигнал іноземним фінансовим колам та сформувала ревальваційні очікування нерезидентів, що обумовило величезний приплив іноземного короткотермінового капіталу, зокрема і спекулятивного, який спеціалізується на кредитуванні імпорту в Україну, а з іншого – експортери, населення та банківська система зазнали значних втрат. Іноземні кредитори отримували доходи не тільки на відсотках, що нараховувалися за облігаціями і кредитами, а також і на зростанні курсу гривні в період між купівлею і погашенням облігацій та між наданням гривневих позик і їх поверненням. Якраз у цей час почали швидко зростати надходження фінансових ресурсів від іноземних банків. Якщо у 2006 р. вони становили 7,2 млрд дол., з них короткотермінові 3,5 млрд дол. США, у 2007 році – 16,0 млрд дол. США. (короткотермінові – 4,5 млрд дол. США), за три квартали 2008 р. – 9,7 млрд дол. США (короткотермінові – 1,2 млрд дол. США). Починаючи з 2005 р., почав зростати дефіцит зовнішньої торгівлі, імпорту перевищував експорт і у 2008 р. це перевищення досягло 14,4 млрд дол. США, що негативно почало позначатися на національній грошовій одиниці. Спекуляції на валютних і курсових різницях призвели до зменшення гривневої маси та зростання відсоткових ставок на неї.

Світова криза поглибила негативні процеси у фінансово-економічній сфері України і в 2008 р. була проведена девальвація, внаслідок якої гривня знецінилася майже в 2 рази, а ВВП знизився на 14,9 %. Іноземні інвестори почали виводити короткотермінові капітали і тільки за IV квартал 2008 р. вітчизняні банки повернули короткотермінові валютні кредити на суму 2,8 млрд дол. США. Розпочав відплив капіталу й іноземні кредитори почали скуповувати долари на внутрішньому ринку з метою уникнення втрат від девальвації. Для погашення валютного зобов'язання НБУ за IV квартал 2008 р. витратив 10,5 млрд дол. золотовалютного резерву держави.

Висновки. Проведений аналіз використання окремих грошово-кредитних інструментів показує, що між ними існує тісний взаємозв'язок, а деякі з них виключають дію один одного (девальвація та ревальвація, ревальвація та інфляція). Девальвація гривні під час кризи сприяла певною мірою пом'якшенню її негативних наслідків, але надалі не дала позитивного поштовху для розвитку не тільки економіки загалом, але й підприємств, які орієнтовані на зовнішні ринки і потенціал її дії практично вичерпаний. Ревальвація гривні, яка мала подати сигнал у вигляді посилення гривні іноземним інвесторам вкладати гроші в розвиток економіки та здешевити вартість імпортованих товарів також була проведена невчасно і не дала позитивних результатів. В умовах девальвації та інфляції для забезпечення макроекономічної стабілізації підвищуються процентні ставки та скорочуються бюджетні витрати. Зростання процентних ставок дає змогу знизити темпи інфляції, забезпечити стабілізацію грошової одиниці, впливати на заощадження та інвестиції, урівноважувати платіжний баланс та впорядковувати діяльність кредитно-фінансових інститутів. Якщо в розвинених країнах, незважаючи на значну грошово-кредитну емісію та інфляцію, процентні ставки залишалися на відносно низькому рівні, а потім знизилися, то в Україні під час кризи ставки зросли. Тобто девальвація гривні використовувалася як основний інструмент для забезпечення внутрішньої рівноваги через зменшення цінової конкуренції вітчизняних товаровиробників. Політика "дорогих грошей", яка проводилася протягом 2012 р. та у I кварталі 2013 р., призводить до фактичного призупинення комерційними банками кредитування суб'єктів підприємницької діяльності.

Література

1. Карпінський Б.А. Продуктивність і сталий розвиток економіки : монографія / Б.А. Карпінський, С.М. Божко. – Львів : Вид-во "Логос", 2004. – 274 с.
2. Карпінський Б.А. Сталий розвиток економіки: узагальнена модель : монографія / Б.А. Карпінський, С.М. Божко. – Львів : Вид-во "Логос", 2005. – 256 с.
3. Львовчкін С.В. Макрофінансова стабілізація в Україні в контексті економічного зростання : монографія / С.В. Львовчкін. – К. : Вид-во "Наша культура і наука", 2003. – 432 с.
4. Моніторинг макроекономічних та галузевих показників. Квітень, 2013. – Вип. 4 (156). – 98 с.
5. Семенов В.М. Финансовые термины : краткий словарь / В.М. Семенов, С.А. Асейнов. – М. : Изд-во "Финансы и статистика", 2006. – 224 с.
6. Осипцев В.І. Финансы : навч. посібн. / В.І. Осипцев, Л.І. Лячкова, О.П. Близнюк та ін. / за заг. ред. В.І. Осипцева. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – К. : Вид-во "Знання", 2008. – 366 с.
7. Финансы : підручник / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К. : Вид-во "Знання", 2008. – 611 с.
8. Финансово-кредитні методи державного регулювання економіки : монографія / за ред. д-ра екон. наук А.І. Даниленка. – К. : Вид-во Ін-та економіки НАНУ, 2003. – 415 с.

9. Шиндирук І.П. Економіко-математичне моделювання та оптимізація структури капіталу // *Фінанси України* : журнал. – 2012. – № 2. – С. 111-118.
10. Дані НБУ. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua>
11. European Central Bank / Key ECB interest rates. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.ecb.int/stats/money/interest/monetary/interest>
12. Karpinsky B.A. Economic growth at sustainable development of economy : the monography / B.A. Karpinsky, S.M. Bozsko. – Lviv : Prostr-M, 2006. – 376 p.

Грицюк І.В., Сокровольська Н.Я. Денежно-кредитные инструменты обеспечения устойчивого развития экономики Украины

Освещены финансовые инструменты обеспечения устойчивого развития экономики. Проведен анализ денежно-кредитных инструментов и их влияние на дальнейшее экономическое развитие. Определено, что для устойчивого экономического развития экономики необходимо своевременное использование всех денежно-кредитных инструментов и их координация.

Ключевые слова: финансовые инструменты, денежно-кредитные инструменты, девальвация, ревальвация, учетная ставка, политика обязательных резервов.

Grytsiuk I.V., Sokrovska N.Ya. Monetary instruments for sustainable development of economy of Ukraine

Deals with financial instruments for sustainable economic development. The analysis of monetary instruments and their impact on future economic development. Outlined that for sustainable economic development of necessary timely use of all monetary instruments and their coordination.

Keywords: financial instruments, monetary instruments, devaluation, revaluation, the discount rate, the policy of mandatory reserves.

УДК (477+100)658:005.93

*Аспір. О.І. Корицька¹ –
Львівський НУ ім. Івана Франка*

ЗАРУБІЖНИЙ І ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Здійснено огляд теоретичних підходів до визначення показників ефективності діяльності підприємств вітчизняними та зарубіжними науковцями. У табличній формі представлено оцінку ступеня узгодженості думок різних авторів стосовно розрахунку такої ефективності. Проведено ранжування найуживаніших показників для визначення ефективності діяльності підприємств. Окрім цього, наведено перелік методик побудови рейтингів найкращих підприємств вітчизняної та світової практики.

Ключові слова: діяльність підприємств, ефективність, показники для оцінювання, ранжування, рейтинг.

Вступ. У науковій літературі існують ґрунтовні дослідження, які відображають проблеми ефективності виробництва й ефективності діяльності підприємства чи групи підприємств. У працях багатьох учених висвітлюються не тільки комплексні проблеми теорії економічного аналізу ефективності виробництва, але й питання методичних аспектів формування показників ефективності, пошук шляхів раціонального зіставлення чинників впливу на результати діяльності, стратегічних можливостей підвищення ефективності діяльності підприємств. До таких робіт належать праці Л.І. Абалкіна, Т.В. Андрійчука, М.І. Баканова, Т.Л. Безрукової, О.О. Вороніна, А.Г. Гончарук, А.І. Ільїна,

С.А. Льмінської, Є.В. Мниха, С.Ф. Покропивного, Г.В. Савицької, Т.С. Хачатурова, А.Д. Шеремета і багатьох інших учених.

Наукові підходи до вирішення проблеми розрахунку ефективності діяльності підприємств висвітлені в дисертаційних роботах українських науковців ХХ-ХІХ ст., зокрема: М.В. Білошкурського, С.Л. Благодетелевої-Вовк, Ю.М. Дерев'янка, І.В. Ішук, Н.В. Навольської, К.С. Салиги.

Актуальні шляхи вирішення основних завдань дослідження ефективності діяльності підприємств, їх фінансово-статистичного аналізу з використанням системи показників оцінювання ефективності знаходимо в дисертаційних працях російських економістів: В.С. Іваницького, А.Д. Виварець, І.Н. Виголової, А.Е. Городецького, Є.В. Градобоева, Н.Ю. Котильової.

На основі фінансової та статистичної звітності економісти-аналітики розробили рейтинги найбільш ефективних підприємств України та світу, такі як: Національний бізнес-рейтинг, рейтинг "Ліги кращих", "Топ-100" від "Інвест газети", рейтинги "Forbes" та багато інших. Головним нашим завданням є визначення ступеня узгодженості думок різних науковців з метою формування інформаційної бази для побудови системи показників розрахунку ефективності діяльності промислових підприємств України.

Метою дослідження є аналіз та класифікація тверджень вітчизняних і зарубіжних науковців у теорії аналізу; теорії та практики оцінювання ефективності діяльності підприємства чи групи підприємств; огляд методик побудови вітчизняних і світових рейтингів визначення найбільш ефективних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Серед вчених-економістів немає одностайності у виборі об'єкта, за яким можна було б визначити ефективність діяльності підприємства чи групи підприємств.

Так, А.М. Турило наголошує, що серед показників, які формалізують категорію "результат підприємства", прибуток є найбільш поширеним і важливим [1, с. 35]. Е.Р. Інгільдєєва та Т.С. Рубан також підкреслюють роль фінансового аспекту оцінювання, який є результатом взаємодії усіх елементів системи фінансових відносин підприємства [2, с. 128]. Він визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, які відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів. Автори стверджують, що "абсолютний показник, який найповніше характеризує ефективність роботи підприємства – це сума чистого прибутку, що свідчить про рівень і якість виробленої продукції, стан продуктивності праці, рівень собівартості" [2, с. 129].

Подібного трактування дотримується Є.В. Мних, зокрема що показники прибутковості є визначальними в оцінках ефективності функціонування суб'єкта господарювання [3, с. 218]. Автор наголошує, що "в обліку і аналізі дають загальну оцінку фінансових результатів, які характеризуються системою абсолютних і відносних показників" [3, с. 219].

Погоджуємося з таким міркуванням, адже на основі лише абсолютної суми прибутку не можна однозначно зробити висновок про рівень дохідності підприємства. Враховуючи те, що прибуток відображає абсолютний ефект діяльності підприємства, без урахування використаних при цьому ресурсів, він

¹ Наук. керівник: доц. Н.С. Струк, канд. екон. наук